

כי היכי דפריך לקמן [יא א] אמילתיה דבית שמאי, שהרי כך הקשתה הגמרא עצמה להלן [יא א] על דברי בית שמאי, הסוברים שאין האשה מתקדשת בפחות משה דינר, מפני שגנאי הוא לה. (63)

ואם כן, מדוע לא שאלנו כך גם כאן?

והתוספות מוסיפים עוד שתי שאלות המתייחסות לשאלת הגמרא, שנלמד קנין חליפין באשה משדה:

ג. ועוד קשה: כיון דסלקא דעתך השתא למגמר, מאחר שעכשיו בהוה אמינא, עלה בדעתנו ללמוד את קניני אשה מכל קניני שדה [ולכן הקשינו שאשה תיקנה בחליפין], אם כן קשה:

אשה נמי, תקני [תיקנה לבעלה] בקנין חזקה, כמו ששדה נקנית בחזקה. (64)

ד. ועוד: דלקמן [ה א] בעי בגמרא: בשטר מנלן = מנין למדנו שהאשה נקנית בשטר.

וקשה: מאחר שהגמרא כאן אומרת שיש ללמוד את כל קניני האשה משדה, אם כן, מאי בעי, מהי השאלה? ליגמר, נלמד שהאשה נקנית בשטר משדה, שנקנית בשטר! (65)

לכך נראה לרבנו תם, דגרסינן בתירוץ הגמרא: ואשה בפחות משה פרוטה לא מקניא.

ולא גרס "לא מקניא נפשה".

כלומר, הגמרא אומרת רק שאשה אינה יכולה להקנות בפחות משה פרוטה, אבל הגמרא לא מבארת את טעם הדבר.

פרוטה משום דגנאי הוא לה. הילכך, מאחר שחליפין קונים בשדה אפילו בפחות משה פרוטה, לכן בטיל לה תורת חליפין בקידושין לגמרי, ואפילו בכלי שיש בה שוה פרוטה, אי יהיב לה, אם נתנו לאשה בתורת חליפין, אין קידושיו קידושין.

ורבינו תם מוכיח שגירסת הגמרא לפנינו, וכן ההבנה הפשוטה בדברי הגמרא, אינן נכונות. מכח ארבע קושיות:

וקשה לרבנו תם:

א. לפי גירסת הגמרא שלפנינו, הטעם שאשה אינה נקנית בפחות משה פרוטה, הוא משום שגנאי הוא לה. ולפיכך אינה גומרת בדעתה להתקדש. (62)

וקשה; דאם כן, אם האשה פשוטה ידה, וקבלה קידושין פחות משה פרוטה, הרי אנו רואים שאין היא מקפידה בדבר, ואם כן, תתקדש אף בפחות משה פרוטה.

ב. ועוד: כיון דתלי טעמא, שהגמרא תולה את הדין שהאשה אינה נקנית בפחות משה פרוטה, משום דגנאי הוא לה, ואפילו אם האשה הסכימה להתקדש בפחות משה פרוטה אינה מקודשת.

אם כן קשה: אמאי לא פריך, מדוע לא שאלו בגמרא כך:

בנתיה דרבי ינאי, דקפדי אנפשיהו, ולא מקדשי בפחות מתרקבא דדינרי [בנותיו של רבי ינאי, שהקפידו על עצמן, ולא היו מסכימות להתקדש אלא בשלשה קבין של זהובים, משום שגנאי הוא להן להתקדש בפחות מזה], אם כן, אפילו אם הן יסכימו להתקדש בפחות משיעור הממון הזה, אין קידושיו קידושין. וכי יתכן כדבר הזה?!

על הדבר. [אבל אם היא התקדשה בלילה או על ידי שליח ולא ראתה במה היא מתקדשת, ודאי לא קשה. עיין להלן יא א].

63. דעת רבי זירא להלן יא א, שטעמם של בית שמאי הוא משום שאשה מקפדת על עצמה, ואינה מתקדשת בפחות מדינר, ושאל אותו אביו: אם כן, בנותיו של רבי ינאי, שמקפידות על עצמן, ואינן מתקדשות בפחות משלשה קבין זהובים, וכי אפילו אם יפשוטו את ידיהן ויקבלו קידושין בפחות מכך, אינן מקודשות?!

64. ועל קושיא זו לא נוכל לתרץ כתירוץ הגמרא שאשה בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה, שהרי אין החזקה קנין בממון, אלא קנין על ידי מעשה, כעין שמצאנו בביאה.

65. ולא שייך לתרץ ששטר קונה אפילו אם הוא פחות משה פרוטה, ואשה בפחות משה פרוטה לא מיקניא. משום שקנין שטר אינו בערך של הנייר, אלא במה שכתוב בתוכו. ואין גנאי להתקדש בו אם הוא פחות משה פרוטה, מה שאין כן חליפין, שהקנין הוא בחפץ עצמו.

אסור להרביעו במינים אחרים. כפי שהוכיחו תוספות! [ומכח קושיא זו כתב המהרש"א שתוספות הקשו על רש"י שפירש כן. ולא על המשנה עצמה].

ותירץ הרש"ש: שנינו במשנה "יש דרכים שאינו שוה לא לחיה ולא לבהמה". משמע שאם היה הכוי שוה לחיה מרביעים עליו את החיות. [ותמהו על כך תוספות שהרי אין מרביעין שני מיני חיות זה בזה!]

62. נראה, שקושית תוספות מתייחסת לחליפין בפחות משה פרוטה. ולא לכסף, [משום שאין הכרח שאף בכסף הטעם שפחות משה פרוטה אינו קונה הוא משום שגנאי הוא לה, אלא יתכן שבכסף יש חסרון נוסף – שפחות משה פרוטה אינו מוגדר "כסף". וכפי שתוספות עצמם מבארים בתירוצם. ורק לענין חליפין בפחות משה פרוטה שלא נאמר בענינם "כסף" הגמרא הוצרכה להגיע לטעם של "גנאי הוא לה"].

ותוספות הקשו שכאשר האשה רואה שהחפץ אינו שוה פרוטה, ובכל זאת היא מסכימה להתקדש, הרי אנו רואים שאין היא מקפידה

בשטר וחזקה – לא הקשה שנלמד שהם קונים באשה כשם שהם קונים בשדה.

משום דהא פשיטא, דלא גמרינן, שהדבר פשוט שאין למדים מ"קחה קיחה" לעשות את דיני קניני האשה ככל עניני שדה.

[ובזה מתורצת קושיא ג' הנ"ל, ואף קושיא ד' מתורצת כדלהלן:]

ולהכי מבעיא לך, ולכן הגמרא שואלת לקמן "בשטר מנלן". ואין למדים זאת משדה, משום דלא גמרינן משדה, אלא לענין קנין "כסף" דוקא, דכתיב ביה לשון "קיחה".

[נתתי כסף השדה, קח ממני].

ולפיכך למדים אותו בגזירה שוה "קיחה קיחה".

[אבל אין למדים את שאר קניני שדה שלא נאמרה עליהם לשון קיחה].

ונשאלת השאלה: מאחר שאין למדים שהאשה נקנית בכל קנייני השדה, אלא בכסף בלבד, מדוע הגמרא הקשתה שנלמד שהאשה נקנית בחליפין כשדה?

וכדי לבאר זאת מוסיף רבינו תם, ואומר:

ולא פריך [הקשה] מחליפין, אלא משום דהוי כעין כסף דקרא, שיש⁽⁶⁶⁾ בהם שוה פרוטה [ששניהם שוים זה לזה בערכם].

אבל כשאין החליפין שוים פרוטה, גם המקשן הבין שאי אפשר לקנות בהם, כי אין הם דומים לכסף.

והכי פירושו: ואימא הכי נמי – שתקנה אשה בחליפין, כשיש באותם חליפין שוה פרוטה.

ואף על פי שהגמרא לא למדה מקנין כסף שהאשה תיקנה בשטר שיש בו שוה פרוטה, יש לחלק בין חליפין לשטר:

כי החליפין ששוים פרוטה, הרי הם כעין כסף דקרא, טפי [יותר] מאשר שטר שיש בו שוה פרוטה.

משום דאין צריך שישוה השטר פרוטה, כדאמרינן גיטין [כ א]:

כתבו [לגט] על איסורי הנאה, כשר.

[ואילו אם גורסים "לא מקניא נפשה", אזי כוונת הגמרא שהאשה לא מסכימה להקנות את עצמה, וזהו נתינת טעם להסביר מדוע אין האשה נקנית בפחות משוה פרוטה].

והטעם שהגמרא לא אמרה "לא מקניא נפשה", הוא משום דלא בקפידא תליא מילתא. אין הדבר תלוי בהקפדת האשה, אלא אפילו אם האשה תתרצה להתקדש בפחות משוה פרוטה, אין כאן קידושין.

אלא, היינו טעמא, זהו הטעם שאין האשה מתקדשת בפחות משוה פרוטה: משום שמקור הדין שאשה נקנית בכסף הוא דגמר גזירה שוה "קיחה קיחה" משדה עפרון, דכתיב ביה "כסף". ובפחות משוה פרוטה, לא מיקרי "כסף".

ולהלן יבואר שאי אפשר ללמוד שחליפין יקנו באשה אלא אם הם "כסף".

ועתה מתורצות שתי הקושיות הראשונות שהקשה רבינו תם:

קושיא א מתורצת: כאשר האשה פשטה ידה וקיבלה פחות משוה פרוטה, אכן היא אינה מקודשת, מפני שאין הדבר תלוי בדעתה.

קושיא ב מתורצת: בנותיו של רבי ינאי שיתקדשו בפחות משלשת קבין של זהובין מקודשות, מפני שהן פשטו ידן וקיבלו את הקידושין, ומכאן שמחלו על כבודן והסכימו להתקדש פחות מהרגלן.

ועדיין יש להקשות את שתי הקושיות האחרונות של רבנו תם, על ההוה אמינא בגמרא, שעלה בדעתנו שהאשה מתקדשת בחליפין:

ג. מדוע אשה לא נקנית בחזקה כשדה?

ד. מדוע הגמרא לא אמרה שהמקור לקידושי שטר הוא משדה?

ועוד קשה על תירוץ הגמרא: מה בכך שבענין שדה עפרון נאמר "כסף"? הרי שדה עצמה נקנית בחליפין בפחות משוה פרוטה! ומדוע לא נלמד משם לקידושי אשה?

וכדי לתרץ על כך, מבאר רבנו תם את קושית הגמרא באופן מחודש:

והמקשה, שהקשה תחילה "ואימא הכי נמי", מדוע לא נאמר שאכן אשה תיקנה בחליפין? –

66. בתוספות וכן בתוספות הרא"ש הגירסא היא "כשיש", כלומר כשיש בחליפין שוה פרוטה, אז הם דומים לכסף.

[ובזה מיושבת קושית מהרש"א. וכן תירץ קובץ שיעורים, וכן הביא ספר בירורי השיטות בשם כמה אחרונים. אבל עיין להלן בדברי תוספות. ובהערה 67 שם].

ואיסורי הנאה ודאי אינם שוים פרוטה.

אבל חליפין דשוה פרוטה, הרי הם דומין לבסוף.

[ועיין הערה (67)].

ולכן המקשן הקשה: מדוע אין אומרים שהאשה תיקנה בחליפין בזמן שיש בהן שוה פרוטה. (68)

ומשני, והגמרא עונה: הרי חליפין איתנהו [ישנם] בפחות משוה פרוטה.

ואם כן, הם אינם קונים מטעם כסף, אלא קנין אחר הוא, ולכן "קייחה" שנאמרה בשדה עפרון לא נאמרה על חליפין אלא על כסף בלבד.

עד כאן דברי רבינו תם.

ב. ועכשיו תוספות מקשים קושיא בפני עצמה על ההוה אמינא [שעלה בדעתנו ללמוד חליפין משדה עפרון]:

ואם תאמר: היכי סלקא דעתין דנילף, האיך עלה בדעתנו ללמוד משדה עפרון שתקנה אשה בחליפין?

והא שדה עפרון גופא לא מיקני בחליפין. דהרי לא מצינו שיש קנין חליפין לעובר כוכבים!

ועפרון היה נכרי, ואם כן שדהו אינה נקנית בחליפין!

ויש להוכיח שאין חליפין לגוי: **דהא אמרינן בבכורות [יג א]: מדישראל קונה בחדא בקנין אחד, דהיינו במשיכה, עובד כוכבים נמי גם הוא קונה רק בחדא – בקנין אחד, דהיינו בכסף בלבד. (69)**

ומכאן מוכח שאין הנכרי קונה בחליפין!

ואם כן, איך יתכן ללמוד חליפין משדה עפרון שהיה נכרי?

ומתרצים התוספות:

ויש לומר, לעולם אף הנכרי קונה בחליפין. ומה שלמדנו בבכורות ד"מדישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא", היינו בשאר הקנינים לבר [חוץ] מחליפין, שהם נוהגים בין בישראל ובין בנכרים. [וכפי שיבואר להלן]. (70)

ישוה כלום. אבל חליפין אינם מועילים באיסורי הנאה [ב"מ מז], ומכאן ראה שצריך שהסודר יהיה דבר חשוב, ולא כשטר, שאין צריך שישוה כלום.

[אך מלבד שזה דחוק בלשון תוספות, שכתבו "שאיין צריך שישוה השטר פרוטה", ולא כתבו "שאיין צריך שישוה כלום", בדברי תוספות הרא"ש ודאי אין לומר כן. שהוא לא הזכיר איסורי הנאה כלל]. ועיין להלן ט א תחילת תוד"ה אף על פי. והערה 3 על הגמרא לעיל.

68. בגמרא מוכח שאין די בכך שחליפין דומים לכסף, כדי שנאמר כשם שכסף קונה באשה כך חליפין קונים באשה, מפני שהם בכלל כסף –

שהרי הגמרא אומרת "מה שדה מקניא בחליפין, אף אשה נמי מקניא בחליפין".

ולכן נראה לבאר, שהגמרא מוכיחה כי הכסף שנאמר בשדה, כולל גם את החליפין, מכך ששדה נקנית בחליפין. ולפיכך אף אשה נקנית בחליפין. אבל אילו שדה לא היתה נקנית בחליפין, "כסף" שנאמר בשדה אינו כולל את חליפין, ולפיכך אף כסף שקונה באשה אינו כולל את חליפין. [שהרי האשה נלמדת משדה].

69. זו דעת ריש לקיש שם. אבל רבי יוחנן סובר, שמדאורייתא ישראל קונה מטלטלין בכסף ונכרי קונה במשיכה. ועיין שם דעת אמימר.

70. הגמרא בבכורות דורשת את הפסוק [ויקרא כה]: "או קנה מיד עמיתך". מיד עמיתך הישראל אתה קונה בקנין כסף אבל מיד הנכרי אין אתה קונה בכסף אלא במשיכה, [וזו דעת רבי יוחנן. אבל ריש לקיש דורש להיפך וכנ"ל בהערה הקודמת].

והגמרא שואלת: אולי נדרוש את הפסוק כך: מיד עמיתך הישראל אתה קונה בקנין אחד, ואילו מן הנכרי אתה קונה בשני קנינים – בכסף וגם במשיכה?

והגמרא עונה: מדישראל קונה בקנין אחד גם הנכרי [שהתמעט

67. דברי התוספות כאן צריכים ביאור: מה בכך ששטר אינו צריך שישוה פרוטה? הרי גם חליפין שאינם שוים פרוטה הם כשרים! ובכל זאת הגמרא הקשתה, שכאשר הם שוים פרוטה ראוי לקנות בהם ככסף, ואם כן גם בשטר נאמר, שכאשר הוא שוה פרוטה, האשה תתקדש בו!

וכן הקשה קובץ שיעורים.

ונראה שיש חילוק בין חליפין לשטר:

שטר אליבא דאמת קונה באשה, וכל השאלה היתה רק למה הברייתא [להלן ה א] הוצרכה ללמוד זאת מ"ויצאה והיתה", ואין למדים זאת מכסף דשדה.

ועל זה עונים תוספות: אמנם שטר הווה פרוטה אפשר ללמוד מכסף דשדה עפרון [לפי ההוה אמינא], אבל מכל מקום גם שטר שאינו שוה פרוטה כשר. ואי אפשר ללמוד אותו מכסף דשדה עפרון, ולפיכך הוצרכנו ללמוד זאת מ"ויצאה והיתה".

וכך אמרו תוספות: "והכי פירושו, ואימא הכי נמי, שתקנה אשה בחליפין כאשר שיש באותם חליפין שוה פרוטה, כעין כסף דוקא, שפי משטר שיש בו שוה פרוטה", יותר מאשר ראוי לשאול על שטר שיש בו שוה פרוטה מדוע הברייתא צריכה את הלימוד "ויצאה והיתה".

והטעם לכך שבשטר אין לשאול כן – "דאין צריך שישוה השטר פרוטה". ושטר כזה, ודאי אי אפשר ללמוד מכסף. ולפיכך צריך ללמוד מ"ויצאה והיתה".

[ותוספות הרא"ש תירץ: "דאין דרך שישוה השטר הפרוטה". ויש לפרש את דבריו כעין דברי תוספות: אילו דרך השטר היתה שלעולם הוא שוה פרוטה, לא היה ראוי לברייתא לומר בסתם שהטעם ששטר קונה הוא מ"ויצאה והיתה". שהרי סתם שטר נלמד מכסף. אלא היה ראוי לומר בפירוש, שטר שאין בו שוה פרוטה נלמד מ"ויצאה והיתה". ולכן כתב תוספות הרא"ש שאין דרך שישוה השטר פרוטה. ויש לפרש, שהברייתא למדה שטר שאין בו שוה פרוטה מ"ויצאה והיתה"].

אך בקובץ שיעורים פירש את התוספות באופן אחר, שהם מוכיחים ממה שהשטר כשר באיסורי הנאה, שאין צריך שהשטר

מיניה", כלומר – אנו העדים, קנינו מן התובע בקנין סודר [חליפין] עבור המורשה ובשליחותו.

ויש לדון, האם אפשר לתת הרשאה לנכרי: אם נאמר כפי שסברו התוספות תחילה, שאין קנין חליפין לנכרי, אזי אי אפשר לעשותו מורשה. אך מאחר ותוספות הסיקו שיש קנין חליפין לנכרי, אם כן אפשר לעשותו מורשה.

וכן היה רגיל רבנו תם, לשלוח הרשאה ביד עובד כוכבים, והיה מקנה לעובד כוכבים בחליפין.

ומכאן, שאף רבנו תם סובר שגוי קונה בחליפין.

ובמאמר המוסגר תוספות מעירים הערה בקשר לדברי רבנו תם:

ומיהו, בזה, השולח הרשאה ביד נכרי צריך לזהר: שלא לכתוב בשטר ההרשאה "וקנינא מיניה" [כלומר העדים מעידים ואומרים: אנו קנינו מן התובע הרשאה עבור השליח הגוי בסודר שלנו.⁽⁷³⁾

משום דאין שליחות וזכיה לצורך עובד כוכבים, כדאמרינן בפרק חמישי דבבא מציעא [עא ב].

אלא "וקנה העובד כוכבים", כתבין, כלומר, שהעובד כוכבים קנה בעצמו.⁽⁷⁴⁾

ג. והתוספות חוזרים ומתייחסים לתירוץ הגמרא:

ומקשים תוספות: **ואם תאמר: אם כן, כיון דפשיטא לן דאשה לא מקניא בחליפין –**

אמאי איצטריך קרא [לקמן ח א] למימר, מדוע הוצרך ג-ב הכתוב לומר בענין עבד עברי "מכסף מקנתו"?

וראיה לדבר, שהרי נאמר בגמרא שם, שישראל קונה בחדא, ונכרי קונה בחדא. והרי ודאי שישראל קונה אף בחליפין. ואם כן "חדא" שהוזכר בו היינו חוץ מחליפין. אם כן, גם לגבי הנכרי יש לפרש "חדא" חוץ מחליפין, **דומיא [בדומה] ד"ישראל בחדא".**

והכי קאמר [במסכת בכורות]: מדישראל בחדא, בקנין חדש, שאינו נוהג בגוי, בר [חוץ] מחליפין שהם נוהגים בשניהם, בין בנכרי ובין בישראל [ועליהם לא מדובר שם].⁽⁷¹⁾

וכן משמע לקמן [ח א] שגוי קונה בחליפין:

שהגמרא דורשת שם לגבי עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים: נאמר "מכסף מקנתו" – מכאן שרק בכסף הוא נקנה, ואין הוא נקנה בתורת "תבואה וכלים". ומאי ניהו – ומזה הם "תבואה וכלים" –

חליפין.

שמע מינה דשאר דברים חוץ מעבד, הרי הם נקנין בחליפין לעובד כוכבים, ולכן הוצרך הכתוב ללמד שעבד אינו נקנה בחליפין.⁽⁷²⁾

והתוספות מוכיחים שאף רבינו תם סבר כן הלכה למעשה, שגוי קונה בחליפין:

אדם שרוצה לתבוע ממון מחבירו ושלח שליח לתבעו יכול הנתבע לומר לשליח התובע – "לאו בעל דברים שלי אתה".

אולם אם כתב התובע לשליח "שטר הרשאה" [שמרשהו ונותן לו כח לתבוע את הממון]. הרי הנתבע חייב לדון עמו. והרשאה זו צריכה קנין.⁽⁷³⁾

ובשטר ההרשאה רגילים העדים לכתוב: "וקנינא

מעמינתך] קונה בקנין אחד בלבד.

ולפי זה יש לבאר את דברי תוספות: "מדישראל בחדא" – בקנין אחד, ועוד קנין חליפין, כך גם "עובד כוכבים נמי בחדא" – בקנין אחד ועוד קנין חליפין. ואי אפשר לומר שהנכרי יקנה בשני קניינים ועוד קנין חליפין, שהם בסך הכל שלשה קניינים.

הגמרא אמרה "חדא", מפני שהיא לא התייחסה לקנין חליפין שקונה בשניהם. אלא לקניינים שמיוחדים לאחד מהם ולא לחבירו. [ועיין תוספות בכורות יג א ד"ה מיד. בתירוץ על קושייתם הראשונה].

71. דברי תוספות מבוארים בהערה הקודמת.

72. בפני יהושע תמה על תוספות: הרי נאמר בפירוש בענין חליפין "וזאת לפנים "בישראל" שלף איש נעלו. וזאת התעודה "בישראל". ומשמע שנכרי אינו קונה בחליפין.

[והש"ך חו"מ קג ל נוקט שאין קנין חליפין לגוי].

והרש"ש כתב שדוקא נכרי מישראל קונה בחליפין, אבל לא נכרי מנכרי. [עיי"ש. ועיין ספר בירורי השיטות].

73. רמב"ם שלוחין ג א. [ועיין כסף משנה שם]. טוש"ע חו"מ קכב ד.

73*. בדרך כלל העדים נותנים סודר שלהם למקנה, ועל ידי אותו סודר בכוחם לקנות לעצמם, והם משתמשים באותו כח למען הקונה, מדין שליחות או זכיה. [כעין ששליח יכול להגביה חפץ ולזכות עבור המשלח או אפילו לאדם אחר, מדין זכיה, דהיינו – זכין לאדם שלא בפניו].

74. כתב הסמ"ע [חו"מ קג ס"ק כא], שלא רק שצריך לכתוב בשטר "וקנה העכו"ם", אלא שצריך שהקנין יהיה בסודר של העכו"ם ולא בסודר של העדים. [שהרי אם הסודר שייך לעדים הם העושים את הקנין]. וכן כתב נתיבות המשפט שם [ס"ק ד]. אבל דעת הט"ז שאפשר לעשות את הקנין בסודר של העדים, ובלבד שיכתבו בשטר וקנה העכו"ם.

אינו לוקה על אכילתו אלא משום איסור דם בלבד, ולא משום אוכל קדשים בטומאת הגוף.

ובפרק בית שמאי [זבחים מה א] יליף [למדים] את דיני נותר, בגזירה שוה "חילול חילול" מטומאה.

ואם כן קשה: אמאי צריכי תרי קראי? מדוע יש צורך בשני פסוקים מיותרים בענין דם בקדשים, חד לנותר, וחד לטומאה? והרי נותר וטומאה הוקשו זה לזה, והיה די אם היה הכתוב משמיענו באחד מהם שאין הוא נוהג בדם, והייתי יודע את דינו של השני מתוך ההיקש?!

אלא לאו, הלא כך צריך לתרץ: אי אפשר ללמוד נותר מטומאה, משום דלא נאמר גזירה שוה דחילול להקל, (76) להפחית באיסור נותר, אלא להחמיר להוסיף באיסור נותר או טומאה.

ומכאן ראייה, למה שכתבו התוספות לעיל כיוצא בזה לענין ההיקש של עבד עברי לאשה, שאי אפשר ללמוד מן ההיקש שאין העבד נקנה בחליפין. משום שההיקש בא להרבות קנינים ולא למעט.

ואין דבר אחר כורתה

[הגמרא הקשתה מדוע אין אומרים שאשת איש תצא בחליצה? שהרי יבמה שאינה יוצאת בגט יוצאת בחליצה, קל וחומר שאשה שיוצאת בגט ודאי תצא אף בחליצה! ומתריצין: נאמר "ספר כריתות", כלומר, ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה].

מקשים התוספות: ואם תאמר, הרי בענין אמה העבריה לא נאמר "ספר כריתות", ואם כן, תהא אמה העבריה יוצאה בחליצה בקל וחומר דיבמה, מהאי קל וחומר גופא!

מאותו קל וחומר עצמו שהגמרא אמרה ביחס לאשה [יבמה שאין יוצאת בשטר, יוצאת בחליצה, קל וחומר לאמה העבריה שיוצאת בשטר, שודאי תצא אף בחליצה]!

ואין לומר אשה תוכיח.

שהחליפין אינם בכלל כסף, ואין מקור מן התורה שחליפין קונים באשה. והרי זה ממש כעבד עברי, שגם בענין עבד עברי אין מקור לומר שהוא נקנה בחליפין אלא בכסף. ואם כן היה ראוי לתוספות לשאול באופן אחר: מדוע צריך פסוק בעבד עברי למעט חליפין? הרי אין חליפין בכלל כסף, שהרי חליפין קונים אף בפחות משה פרוטה! [כשם שהגמרא אומרת בענין קידושי אשה]. רבי עקיבא איגר. [עין שם קושיות נוספות. והניח את דברי תוספות ב"צריך עיון גדול".]

78. [דברי תוספות תמוהים: שהרי הגזירה שוה "חילול חילול" נאמרה

שהרי מפסוק זה דרשו חכמים (75) שאינו נקנה אלא בכסף, ולא בתורת "תבואה וכלים", דהיינו חליפין.

והרי גם בלא הפסוק, תיפוק ליה, נלמד דין זה כדלהלן: דאיתקש עבד עברי לאמה עבריה, דמינה גמרינן, שהרי מאמה העבריה אנו למדים לקמן [יד ב] דעבד עברי נקנה בכסף.

ואמה העבריה עצמה הוקשה לאשה, דכתיב בענין אמה העבריה: "אם [אשה] אחרת יקח לו [האדון]". ודרשו חכמים, הקישה הכתוב את האמה העבריה לאחרת, לאשה, כדילפינן, שלמדים מהיקש זה – מה אחרת נקנית בשטר, אף אמה העבריה נקנית בשטר [להלן טז א].

ובסופו של דבר יוצא, שעבד עברי נלמד מאשה [כי עבד עברי הוקש לעבריה, והעבריה הוקשה לאשה]. ומאחר שאשה אינה נקנית בחליפין, הרי אף העבד אינו נקנה בחליפין. ומדוע הוצרך הכתוב לומר "מכסף מקנתו"? (76)

ומתריצים התוספות: ויש לומר: דרק רבוי קנינין גמרינן מהיקשא, מההיקש אנו יכולים רק להרבות קנינים, ולא למדים מההיקש מיעוט קנינין. ולכן אי אפשר ללמוד מאשה שעבד עברי אינו נקנה בחליפין [שזהו מיעוט הקנינים].

והתוספות מביאים ראייה לכך שאין למדים מהיקש מיעוט קנינים:

דכהאי גוונא, שכיוצא בזה אמרינן בפרק כל הבשר [חולין קיז ב]: תלתא קראי כתיב, שלשה מקראות מיותרים נכתבו בענין דם:

חד, לאפוקי מנותר. כדי ללמד על דם קרבן שנותר לאחר זמנו, שהאוכלו אינו לוקה אלא משום איסור דם, ולא משום נותר.

וחד, למעוטי ממעילה. ללמד שהאוכל דם קרבן, אינו חייב משום מועל בקדשים, שאינו חייב על אכילתו קרן חומש ואשם כדין מועל בקדשים.

וחד, למעטו מטומאה. שאדם טמא האוכל מדם הקרבן,

75. להלן ח א.

76. אף על פי שההיקש של עבד עברי לעבריה נאמר בעבד הנמכר לישראל, ואילו "מכסף מקנתו" נאמר בישראל הנמכר לגוי, בכל זאת יש ללמוד מההיקש שגם הנמכר לנכרי אינו נקנה בחליפין, משום שאין סברא שהנמכר לנכרי יקנה בחליפין יותר מאשר הנמכר לישראל. מהרש"א.

77. קשה: הרי אין מיעוט מפורש שאשה אינה נקנית בחליפין, אלא

תוכיח שאין אומרים קל וחומר מכסף ושטר לחליצה [ולכן אמה העבריה אינה יוצאת בחליצה].

אך התוספות חוזרים ומקשים:

ואם תאמר: מאחר שאמרת כי הטעם לכך שאמה העבריה לא יוצאת בחליצה, הוא משום ששפחה כנענית תוכיח, **אם כן, היכא נימא**, איך נוכל לומר שפחה כנענית תוכיח?

והרי **איכא למיפרך**, יש לפרוך את ההוכחה ולומר: מה הסיבה לכך ששפחה כנענית אינה יוצאת בחליצה? הרי זה משום שכן אינה יוצאה במיתת האדון!

תאמר באמה העבריה, שהכתוב ריבה בה יציאות – מיתת האדון, וכסף, ושטר, ולכן קל וחומר הוא שתצא אף בחליצה!

ומתריצים התוספות: **ויש לומר, דנעשה "יוכיח"**, נוכיח שאין ללמוד קל וחומר באמה העבריה, **מאשה ומשפחה כנענית יחד**, שמצאנו ששתיהן יוצאות בשטר ואף על פי כן אינן יוצאות בחליצה, ובוזה יתורצו הקושיות דלעיל:

דכי פרכת, כאשר תפרוך את ההוכחה משפחה כנענית, ותאמר: **מה לשפחה כנענית, שכן אינה יוצאה במיתת האדון!**

אזי, **אשה תוכיח**, שהיציאה במיתת האדון אינה גורמת לצאת אף בחליצה, שהרי אשה יוצאה במיתת הבעל, ובכל זאת אינה יוצאה בחליצה.

וכאשר תדחה את ההוכחה מאשה, ותאמר: **מה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף!**

אזי, **שפחה כנענית תוכיח**, שהיציאה בכסף אינה גורמת לצאת אף בחליצה [שהרי שפחה כנענית יוצאת בכסף ובכל זאת אינה יוצאת בחליצה].

נמצא, שבסופו של דבר לא היציאה בכסף ולא היציאה במיתת האדון גורמים לצאת בחליצה. ולפיכך אף אמה העבריה אינה יוצאת מכוחם בחליצה.

ואם נלמד קל וחומר משטר לבדו, ודאי יש להוכיח משפחה כנענית שאין יציאה בשטר גורמת ליציאה בחליצה.

והיינו, מאחר שלמדנו מהפסוק שאשה אינה יוצאת בחליצה, לכן לא נוכל ללמוד שאמה העבריה יוצאת בחליצה בקל וחומר מיבמה, שהרי יש להוכיח שקל וחומר זה אינו נכון: שהרי אשה שייך בה אותו קל וחומר, ובכל זאת אין היא יוצאת בחליצה!

כי אין זו הוכחה נכונה.

דמה הסיבה לאשה שאין חליצה מועילה בה? – הרי זה משום שכן אינה יוצאה בכסף, ולא מצאנו שהתורה הרבתה בה יציאות!

תאמר באמה, שיוצאת בכסף ובשטר, ואם כן, קל וחומר הוא שתצא אף בחליצה!

וחזרת הקושיא: מדוע אין לומדים שאמה העבריה יוצאת בחליצה, מקל וחומר מיבמה?

מתריצי התוספות: **ויש לומר, דהוה אמינא**, שהייתי יכול לומר: **שפחה כנענית תוכיח שאין ללמוד קל וחומר זה** –

דשפחה כנענית יוצאה בכסף ובשטר, ואף על פי כן אין היא יוצאת בחליצה.

אך מיד חוזרים תוספות ומקשים:

ואם תאמר: מנין לנו ששפחה כנענית לא יוצאת בחליצה? **היא גופא תיתי בהאי קל וחומר דתיפוק בחליצה!**

נלמד שאף שפחה כנענית עצמה יוצאת בחליצה מאותו קל וחומר [מה יבמה שאינה יוצאה בכסף ובשטר, יוצאת בחליצה, קל וחומר לשפחה כנענית, שיוצאת בכסף ובשטר, ודאי שתצא אף בחליצה!]

ומתריצים התוספות: **ויש לומר: דאיכא למיפרך**, יש לדחות ולומר: מה הסיבה ליבמה שיוצאת בחליצה? הרי זה משום שמצאנו שהכתוב ריבה בה יציאה נוספת, **שיוצאת במיתת היבם, ולכן היא יוצאת אף בחליצה.**

תאמר בשפחה כנענית, שכן אינה יוצאה במיתת האדון, לכך אינה יוצאה אף בחליצה.⁽⁷⁹⁾

ומאחר ששפחה כנענית אינה יוצאת בחליצה אף על פי שהיא יוצאת בכסף ושטר, לפיכך, שפחה כנענית

להקל, כמבואר בגמרא שם. שלמדים מכאן שאין מועילין בקדשי נכרים. ועיין עצמות יוסף.

79. עבד ושפחה כנענים אינם יוצאים במיתת האדון שנאמר [ויקרא כה] "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבדו".

אבל אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת של

האדון אם האדון מת. [להלן יז ב].

ולכן את האמה העבריה אפשר ללמוד בקל וחומר מיבמה, שהרי האמה יוצאת אף במיתת האדון, ואין שייך לומר בה את הפירכא שכותבים תוספות לגבי שפחה כנענית.

אלא, שאנו מוכיחים משפחה כנענית לאמה העבריה: כשם שבשפחה כנענית אין לומדים מן הקל וחומר שהיא יוצאת בחליצה, כך גם באמה העבריה אין לומדים מן הקל וחומר שתצא בחליצה.

[ב] "כי יקח" ["קחה קחה"].

ואין די בפסוק "כי יקח" לבדו, אלא יש צורך בכתוב "אין כסף" ללמד שהכסף שייך לאב ולא לבת.

והיינו, משום שלמסקנת הגמרא יש משמעות מהפסוק ["אין כסף"] עצמו שבא ללמד זאת, ורק משום כך הגמרא הסבירה שהפסוק בא ללמדנו שהכסף שייך לאב [ולא מעצם זה שהפסוק מיותר].⁽⁸³⁾

ואימא הני מילי קטנה

[הגמרא מקשה: שמא הפסוק "את בתי נתתי" שמלמד שהאב מקבל את קידושי בתו, מדבר רק בביתו הקטנה ולא בנערה].

ומקשים התוספות שלש קושיות.

[א] אף על גב שיש להוכיח דקרא איירי שהפסוק מדבר בנערה ולא בקטנה משתי ראיות:

א. דהרי הפסוק "את בתי נתתי", מדבר בענין המוציא שם רע על אשתו שזינתה, וכתוב שם, שאם נמצא שהבעל צדק, אזי "וסקלוה" [דברים כב]. והרי קטנה אינה בת עונשין, ובהכרח מדובר בנערה.

ב. ועוד ראייה, דנאמר בפרשה שאם נמצא שהבעל שיקר כשהוציא שם רע, הרי הוא חייב מלקות וקנס.

והרי מוציא שם רע על הקטנה פטור. ובהכרח שהכתוב מדבר בנערה.

ואם כן קשה: איך הגמרא יכולה לומר שרק קטנה מתקדשת על ידי אביה? הרי הפסוק "את בתי נתתי" מדבר בנערה!

ומתרצים התוספות: מכל מקום, יש לומר: דהכי קאמר, שכך אמר הכתוב: ואמר אבי הנערה אל הזקנים: את בתי נתתי לאיש הזה – כשהיתה קטנה. ועתה [בשעה שהבעל מוציא עליה שם רע] הרי היא גדולה.

[וכן תירץ רש"י].

[ב] התוספות מקשים קושיא אחרת:

ואם תאמר: איך אפשר להעמיד את הפסוק "את בתי

האב זכאי בביתו

בקדושיה בכסף בשטר ובביאה.

הלשון "זכאי" מובנת בענין כסף ושטר, שהאב זוכה בכסף ובשטר הקידושין, והם שלו.⁽⁸⁰⁾

אבל לענין ביאה, צריך ביאור: איזו "זכות" שייכת בה לאביה?⁽⁸¹⁾

וכדי ליישב שאלה זו מביאים תוספות את דברי הירושלמי:

מפרש בירושלמי: שיש לו לאב זכות בביאה לענין שנותנין לו שכר כדי לקדש את בתו בביאה.⁽⁸²⁾

ואימא לדידה

[הגמרא מקשה: איך אפשר ללמוד מ"ויצאה חנם אין כסף" שהכסף שייך לאב ולא לעצמה?]

מקשים התוספות: ואם תאמר: הא על כרחך לא איצטריך קרא, הרי לא הוצרך הכתוב לחדש את עצם קידושי כסף, אלא רק לומר שהן שייכין לאב.

דהרי הא דמקדשה בכסף, כבר גמר [למד] התנא [להלן ד ב] בגזרה שוה "קחה קחה" משדה עפרון!

ואם כן מדוע הגמרא מקשה "ואימא לדידה"?

ומתרצים התוספות: ויש לומר: דמכל מקום, מיתורא, מעצם הדבר שהמילים "אין כסף" מיותרות, לא נאמר שהקידושין הן של האב, אם אין משמעות בקרא לומר כן.

ולכן הגמרא מקשה שאין משמעות מן הכתוב אלא לענין עצם קידושי כסף. אבל לא לענין שהכסף של האב.

ולקמן [בסוף העמוד] הגמרא מוכיחה ממשמעות הפסוק שהכסף שייך לאב.

ולפי זה, צריך לפרש דלקמן במסקנא [ד ב] אמרינן דהני תרי קראי צריכי, שהכתוב הוצרך לומר את שני המקראות:

[א] "ויצאה חנם אין כסף".

81. תוספות מפרשים את המילה "זכאי" – שיש לו זכות ממונית מהדבר. ושלא כדברי רש"י. ראה בהערות על הגמרא [הערה 38].

82. עיין הערה 41 על הגמרא.

83. על פי מהרש"א, ועיין מהרש"ל ומהר"ם. ועצמות יוסף.

ומיד בסמוך התוספות מקשים על כך: איך אפשר להוכיח משפחה כנענית? הרי בשפחה כנענית לא שייך לומר קל וחומר, שהרי היא אינה יוצאת במיתת האדון! וכדלהלן.

80. כך כתב הירושלמי [שבנין שטר יש לפרש "זכאי" בנייר]. והביאוהו הראשונים כאן.

שם, שדבר זה נלמד מדזכי ליה רחמנא למימסרה לחופה, ממה שזיכה הכתוב את האב למסרה לחופה, אף על פי שבשעה שמכניסה לחופה הוא מבטלה ממלאכתה.

ומכאן ראייה שמעשה ידיה שייכים לו, כי אחרת הוא לה היה זכאי להכניסה לחופה משום ביטול מלאכתה בשעה שנכנסת לחופה.

ופירש התם [שם] בקונטרס, דזכי ליה רחמנא, שאנו לומדים שהכתוב זיכה את האב את מסירת בתו לחופה מדכתיב "את בתי נתתי לאיש הזה", דמשמע כל "נתינות" שהן, ואפילו מסירה לחופה.

וקשה: ומאי ראייה? מה היא הראיה שהפסוק הזה מדבר בנערה?

אימא, אמור כי הני מילי קטנה, כדאמר הכא.

נאמר שהדברים אמורים בקטנה בלבד, כפי שהגמרא אומרת כאן!

ומתרצים התוספות: ויש לומר: דהאי קרא, "את בתי נתתי", על כרחך איירי בנערה, כדפרישית. בהכרח שהוא מדבר בנערה, כמו שפירשתי לעיל.

ונהי, ואמנם דלענין קידושין נוכל לפרש שהאב אמר בזמן הנערות, "את בתי נתתי כשהיתה קטנה", אך בכל זאת בענין החופה, אי אפשר לפרש את הפסוק אלא בזמן שהיתה נערה.

כי מאחר שנאמר בפסוק שאם הנערה זינתה היא נסקלת, הרי ודאי מדובר שם כשזינתה בימי נערותה, היא בת עונשין.

ואם כן, אי אפשר להעמיד שהמסירה לחופה היתה בקטנותה, דאי, שאם היתה החופה בקטנות, אם כן היא כבר היתה נערה נשואה כשזינתה, ודינה של נשואה שזינתה הרי הוא בחנק, ולא בסקילה.

דהרי על זנות של ימי קטנות, לא מיחויבה סקילה.

נתתי" בקידושי קטנה? הא לקטנה לא איצטריך קרא! הרי אין צורך בפסוק הזה להשמיענו שהאב מקדש את בתו הקטנה.⁽⁸⁴⁾ דהשתא, זבוני מזבין לה, הרי מאחר שהאב יכול למכור את בתו לאמה [שמות כא], אם כן: כסף קידושיה מיבעיא! וכי צריך לומר שכסף קידושיה שייך לו?⁽⁸⁵⁾

ומאחר שאין צורך בפסוק "את בתי נתתי" לענין קטנה, בעל כרחך הפסוק בא ללמד שקידושי הנערה שייכים לאב.

ומצאנו דכי האי גונא, שכיוצא בזה אמרינן לגבי מעשה ידיה, בפרק נערה שנתפתתה [כתובות מז א], שלמדים שמעשה ידי הבת הנערה שייכים לאב מהפסוק "וכי ימכור איש את בתו לאמה"⁽⁸⁶⁾ מפני שאין צורך בפסוק ללמד על קטנה, שהרי יש ללמוד זאת ממה שהאב יכול למכרה.

ומתרצים התוספות: ויש לומר: דלא דמי, אין לדמות את מעשה ידיה לקידושיה:

דלגבי מעשה ידיה ניחא, מובן שאפשר ללמד ממה שהאב יכול למכרה לאמה, כי כשמכרה לאמה, הרי הוא מוכר את מעשה ידיה, שהרי למלאכתה היא נמכרת.

אבל קידושין, לא שייכא במכר. אין להם שייכות למכר [ואי אפשר ללמד ממה שהאב יכול למכור את בתו].

ואף על פי שעל ידי מכירתה יכול האדון ליעדה לו לאשה, ואם כן לכאורה היה אפשר ללמוד מכאן שהאב בעלים על קידושי בתו, אך בכל זאת הגמרא לא לומדת את קידושי הבת ממכירתה, משום שהאב אינו מקדש אותה באופן ישיר, אלא שהיעוד היינו בכסף שנמכרה. אבל בקידושיה ממש, לא מצינו שום זכות לאב [ולכן אי אפשר ללמוד קידושי קטנה מיעוד האמה].

[ג] תוספות מקשים קושיא על דברי הגמרא במסכת כתובות, מכח דברי הגמרא כאן:

ואם תאמר: הא אמרינן בפרק נערה [שם] שמעשה הבת שייכים לאב אפילו בעודה נערה. והגמרא מפרשת

ממעשה ידיים הרי איסורא מממונא לא ילפינן! ונראה שהתוספות הקשו שנלמד ממכירה לאמה, שאם האדון רצה ליעדה לו לאשה, רשאי, ואם כן הרי זה ממון שיש בו גם איסור [וכעין זה כתב פני יהושע, אלא שהוסיף על כך עיין שם].

ולפי מה שביארנו בהערות על הגמרא 50 – 49 בדעת רש"י, [בשם השטמ"ק], יש ליישב את דברי תוספות כפשוטם.

86. המילה "לאמה" מיותרת. מפני שגם אילו היה נאמר רק – "וכי ימכור איש את בתו", היה מובן מאילו שהכוונה היא שמכר אותה לאמה. רש"י כתובות מז א.

84. [משמע מדברי התוספות, שהכתוב "את בתי נתתי" הוא יתור, וכנראה היינו מפני שהאב יכול לומר "האיש או: "הבעל"] הזה שונא את בתי ושם עליה עלילות דברים". ואין צורך שהאב יספר שהוא נתן את בתו לאיש הזה].

85. נראה שהתוספות הבינו שמכירת הבת קשה לה יותר מאשר נטילת כסף קידושיה. ולכן יש לומר קל וחומר: מאחר שהתורה נתנה לאב כח למכרה, קל וחומר שיש בכוחו ליטול את כסף קידושיה, שזה דבר פחות קשה מבחינתה.

אך הפני יהושע הקשה: איך התוספות רוצים ללמוד קידושין

מקדש את בתו בזמן שהיא נערה, מנין ידענו שהבושת והפגם שלה שייכים לאביה?

ומתרצים התוספות: יש ליישב את מה שתירצנו. שלמדים בושת ופגם בנערה, מכך שהאב מקדש אותה בקטנותה ונגרם לה מזה בושת ופגם אף בזמן נעירותה.

ולמה לא לומדים מכאן שאף הבושת והפגם של הבוגרת שייכים לאביה?

משום **דלא דמי בוגרת לנעורת**, אין לדמות את ימי הבגרות לימי הנערות. ובבוגרת יש להוכיח שאין היא ברשות אביה כלל, כשם שאינה ברשותו לענין הפרת נדריה, וכדלהלן:

דנהי דלא ילפינן מהפרת נדרים כולה מילתא, שאמנם אין לומדים מהפרת נדרים את עצם הדבר שהבושת והפגם של הנערה שייכים לאביה, [משום ש"ממונא מאיסורא לא ילפינן"], בכל זאת לענין **הא ילפינן**, לענין זה למדים מהפרת נדרים: **שלא ימושך** [ימשך] **כח האב אלא בימי הנערות** בלבד.

והתוספות מוכיחים שלמדים מהפרת נדרים הגבלה בזכויות הממון של האב בבתו:

כי ההיא, כמו שיש להוכיח מדברי הגמרא **דלקמן** [סוף ד א]: **ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב, מוציאין מרשות אדון, בגרות שמוציאה מרשות אב, וכולי**.

ומנא לן הא, מנין לנו **דבגרות מוציאה מרשות האב לקידושין ולכל דבר, אי לאו דילפינן**, אם לא שלומדים זאת מהפרת נדרים?

ומכאן, שאף על פי שאין למדים את עצם זכות האב בממון בתו הנערה מהפרת נדרים, בכל זאת למדים משם שאין לאב זכות בממון בתו בזמן בגרותה.⁽⁸⁷⁾

ולכן, יש ליישב את מה שתירצנו לעיל, שלמדים בושת ופגם בנערה מכך שהאב מקדש את בתו בקטנותה ונגרם לה בושת ופגם אף בנעירותה, ובכל זאת לומדים מהפרת נדרים שבבגרותה אין הקידושין של האב.

אך התוספות חוזרים בהם מתירוץ זה, ואומרים:

מיהו לא נהירא, אמנם תירוץ זה אינו מובן.

שהרי **כיון דבטעמא תליא מילתא**, היות שהדין האומר כי תשלומים של בושת ופגם של הנערה שייכים לאביה, הוא דין התלוי בסברא, משום **דאי בעי מסר לה אביה למנוול בקטנות**, הלא **כך שייך דבר זה גם לבגרות, כמו לנערה**, ואין לחלק ביניהם.

אלא, בהכרח, שהזנות היתה בימי נעירותה, ולפני שנכנסה לחופה, ומכאן מוכח שהאב מוסר את בתו לחופה בימי נעירותה.

וכי תימא נילף מבושת ופגם

[הגמרא ניסתה ללמוד שכסף הקידושין שייך לאב, מבושת ופגם ששייכים לאב].

ומקשים התוספות: **תימא: היכי בעי למימר**, איך רצה לומר **שנילף** [שנלמד] **קידושין מבושת ופגם?**

הא בושת ופגם גופה, לא ידעינן שהן שייכים לאב אלא ממה שהקידושין שייכים לו?

דהא **אמר בסוף פרק אלו נעורות** [כתובות מ ב] שהבושת והפגם שייכים לאב משום **דאי בעי שאילו רצה מסר לה למנוול ומוכה שחין**.

נמצא, שאין מקור לכך שבושת ופגם שייכים לאב, אלא לאחר שלמדנו שקידושי הבת שייכים לאב!

ואם כן קשה: איך עלה בדעתנו ללמוד את הקידושין עצמם, מהבושת והפגם שבאים מחמתם?

ולכאורה אפשר לתרץ: הרי את קדושי הקטנה ודאי למדים מהפסוק "את בתי נתתי", ואם כן דין בושת ופגם של הנערה, נלמד ממה שהאב היה יכול לקדש את בתו למנוול בקטנותה, והיה נגרם לה בושת ופגם אף בנעירותה. ומכאן שהאב הוא הבעלים על בושת בתו ועל פגמה אף בנעירותה.

אך תוספות שוללים זאת, ואומרים:

וכי תימא, שמא תאמר דאפילו לפני שידענו שהאב מקדש את בתו הנערה, **נפקא מינה, מיהא**, בכל זאת למדנו, שבושת ופגם של נערה שייכים לאביה משום **דאי בעי**, אילו האב רצה, **מסר לה למנוול כשהיתה קטנה**, והיה עומד לה בושת זה אף בנעורות.

אם כן קשה: גם כשהיא בוגרת, יהא בושת ופגם של אב מהאי טעמא, מטעם זה שאילו היה מוסר אותה למנוול בקטנותה, והיה נגרם לה בושת ופגם אף בבגרותה!

והרי בושת ופגם של בוגרת שייכים לה!

אלא בהכרח, לא מתחשבים בכך שיגרם לה בושת מאוחר יותר. ואם כן, מאחר שעדיין לא למדנו שהאב

87. עיין להלן ד א רש"י ד"ה מרשות אב, ועיין בהערות על הגמרא, הערה 57, בשם רש"י בכתובות, [שלבדבריו אין למדים מהפרת נדרים

דקרא איירי, שהפסוק אכן מדבר כשקדשה אביה בנערותה.

ובכל זאת הגמרא שואלת, שמאחר ויש לנערה "יד" לקבל קידושין, לכן כשהיא תקבל את הקידושין הכסף יהיה שלה.

ועכשיו, לפי פירוש זה, מיישבים התוספות את הקושיא ששאלו כאן בתחילת הדיבור [איך עלה בדעתנו ללמוד קידושין מבושת ופגם? הרי בושת ופגם שייכים לאב רק לאחר שאנו יודעים שהקידושין שלו!]

והתם במסכת כתובות [מ ב], **יליף** לומדים את דין **בושת ופגם מקידושין שעל ידי אביה**. כי מאחר שהאב יכול לגרום לה בושת ופגם, מכאן **שהם**, תשלומי הבושת והפגם, **של אביה הם**.

והכא, וכאן שהגמרא אומרת "נילף מבושת ופגם", **הכי קאמר: וכי תימא, נילף** [נלמד] **מבושת ופגם**, כלומר, נלמד שאפילו כסף קידושין **שעל ידי עצמה, שיהא של אביה**, ממה שתשלומי הבושת ופגם הם שלו.

אך נשאלת השאלה: הרי בושת ופגם נלמדים מקידושין שעל ידי האב, ואם כן, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד קידושין שעל ידי הבת מבושת ופגם? נלמד מקידושי האב עצמם [שממשם נלמד דין בושת ופגם]!

וכדי ליישב קושיא זו, התוספות מוסיפים ואומרים:

כי ודאי מקדושי אביה, ליכא למילפינהו, אי אפשר ללמוד לקידושי הבת [שאף הן יהיו שייכים לאביה].

שהרי קידושי האב על ידו לגמרי הם, ומסתבר שלכן הם שלו, אבל קידושי הבת האלו, **על ידה לגמרי הם**, ומסתבר שהם יהיו שלה.

אבל מטעם זה, מתחילה, הוה יליף [למד] **בושת ופגם, שאינו נגרם על ידה אלא על ידי האנס, מקדושי אביה**. כשם שקידושי אביה הרי הוא שלו, כך בושת ופגם שאינם באים על ידה לגמרי, הרי הם שלו.

ובתר הכי, ואחר כך, כשכבר למדנו שבושת ופגם של נערה שייך לאביה, **איכא למילף**, אפשר ללמוד את מה **שהוא על ידה לגמרי** [דהיינו קידושי עצמה], אפילו **ממה שאינו על ידה** [בושת ופגם]. כיון שמכל מקום, הוא **אינו על יד אביה**.

ומאחר שלמדנו שבושת ופגם של בוגרת אינם שייכים לאב, מוכח שהתורה לא התחשבה בסברא הזאת. ואם כן, אף כסף הנערה לא יהיה שייך לאביה.

וחזרת הקושיא שהקשינו לעיל: האיך עלה בדעתנו לומר שלומדים את קדושי הנערה מבושת ופגם? הרי בבושת ופגם עצמם אין מקור שהם שייכים לאב, אלא רק לאחר שלומדים שהקידושין שייכים לאב!

וכדי לתרץ קושיא זו, התוספות מבארים את קושית הגמרא לעיל, "ואימא הני מילי קטנה", באופן אחר:

לכן נראה לומר, שיש לפרש את קושית הגמרא **לעיל "ואימא הני מילי קטנה" כך**:

כלומר, בקטנה שייך לעשות את אותו קל וחומר⁽⁸⁸⁾ "ד'השתא אביה מקבל קדושיה איהי תשקול כספא" [מאחר שאביה מקבל את קדושיה, ודאי הכסף שייך לו], **כיון שאין לה יד לקדש את עצמה, ורק אביה יכול לקדשה**.

"**אבל נערה, דאית לה יד, איהי תקדיש נפשה, ותשקול כספא**".

פירוש: הנערה, **כיון דיש לה יד לקדש את עצמה**,⁽⁸⁹⁾ לכן בין היא ובין אביה יכולים לקבל קידושין. ואם אירע שהיא קדשה את עצמה, ראוי שיהיו **הקידושין שלה**.

אבל אין כוונת הגמרא שרק הנערה יכולה לקדש את עצמה.

אלא האמת הוא, **שגם כשהיא נערה אף אביה יכול לקדשה. וכשאביה מקדשה, אז יהיו הקידושין שלו**.

וכל שאלת הגמרא היתה, שכאשר הנערה מקדשת את עצמה, הכסף ראוי להיות שלה.

ומוסיפים התוספות: **והשתא ניחא קושיא דלעיל**.

לפי ההסבר הזה, מיושבת הקושיא ששאלנו לעיל [בד"ה ואימא]: איך אפשר להעמיד את הפסוק "את בתי נתתי" בקטנה! הרי ודאי מדובר בנערה!

כי עכשיו שפירשנו, שהגמרא מתכוונת לומר שבנערה בין היא ובין אביה יוכלו לקבל קידושין, אם כן יש לפרש

שבגרות מוציאה מרשות אב].

88. לכאורה לשונם אינה מדויקת, שהרי אין זה קל וחומר, [ראה הערה 43 על הגמרא].

ואין לומר, שתוספות הבינו שזהו אכן קל וחומר: שאם יש בכח האב לקדש אותה, קל וחומר שיהיה בכוחו גם ליטול ממון. שהרי

ממונא מאיסורא לא ילפינן. [ובפשטות אפילו בקל וחומר אי אפשר ללמוד ממון מאיסור. וכן מוכח בפני יהושע המובא לעיל הערה 85]. ואולי יש לדחוק ולפרש את דבריהם כדברי הריטב"א המובאים בהערה 43 על הגמרא.

89. משמע מדברי התוספות שהיה פשוט לגמרא שנערה יכולה לקדש